

УДК 378.147:17

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗМІСТУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Б. І. Без'язичний

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: bezyazychnyy58@mail.ru*

**ETHICAL COMPONENT SUPPORT OF PHYSICAL CULTURE
FUTURE TEACHERS TRAINING CONTENT**

B. I. Bezyazychnyy

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)*

У статті розглянуто проблему інтеграції заходів етичної спрямованості до змісту всіх ланок (навчально-пізнавальної, науково-дослідної, громадсько-виховної, професійно-педагогічної, спортивної, професійного самовиховання) професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Автор наголошує, що включення студента в різнопланові види діяльності є важливим фактором, який зумовлює всебічність розвитку майбутнього вчителя та духовне багатство його особистості. Розкрито можливості позанавчальної діяльності щодо формування етичної компетентності студентів факультету фізичного виховання. Зазначено, що у позааудиторній роботі, яка поєднує різноманітні види діяльності та спілкування, створюються оптимальні умови для вирішення завдань формування етичної компетентності студентів. Визначено основні вимоги до організації позааудиторної виховної роботи студентів. Конкретизовано основні завдання, які мають вирішуватися в процесі позааудиторної виховної діяльності студентів у контексті формування етичної компетентності.

Ключові слова: діяльність, етична компетентність, майбутній учитель, професійна підготовка, виховання, позааудиторна робота.

Постановка проблеми. Утвердження гуманістичної парадигми освіти орієнтує на визнання особистості учня найвищою цінністю. Необхідність гуманізації навчально-виховного процесу в умовах школи, актуалізує проблему формування в майбутніх учителів етичної компетентності як сукупності етичних і професійно-етичних знань, навичок і вмінь, які дають змогу вчителю фізичної культури не тільки розвивати учнів фізично, а й виконувати виховні завдання, формувати в школярів загальнолюдські цінності й моральні якості.

Необхідність залучення майбутніх учителів до різних видів діяльності в процесі професійної підготовки зумовлена закономірністю виховання особистості, яка полягає в тому, що «діяльність і спілкування індивіда – основа виховного процесу. Тому чим доцільніше організована діяльність вихованців, чим розумніше будується їх спілкування, тим ефективніше проходить виховний процес» [3, с. 26]. Отже, ефективність процесу формування етичної компетентності в майбутніх учителів фізичного культури залежить від того, наскільки вони будуть залучені до різних видів діяльності під час професійної підготовки, наскільки буде забезпечена активність особистості в діяльності й спілкуванні, що передбачає обмін інформацією з проблем етики, моралі, праці, спорту, досвіду, обмін уміннями, результатами діяльності, взаємодію в цьому процесі, тобто наскільки діяльність буде значущою для майбутнього фахівця, мати для неї особистісний сенс.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним основам підготовки майбутніх учителів присвячено праці О. Абдулліної, І. Богданової, В. Гриньової, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакової, В. Євдокимова, В. Лозової, О. Пехоти, О. Попової, І. Прокопенка, В. Семиченко, С. Сисоєвої, А. Троцько та інших науковців. Проблему реалізації компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя досліджували С. Бондар, Н. Бібік, Є. Бачинська, Г. Васянович, М. Головань, І. Зязюн, Я. Кічук, В. Лозовецька, Г. Олексюк, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, Є. Павлютенко, О. Пехота, С. Раков, О. Савченко, Т. Сущенко та інші вчені. Питання етичного розвитку майбутнього вчителя висвітлюється в наукових працях сучасних дослідників: І. Беґа, І. Зязюна, О. Пехоти,

В. Радула, О. Савченко, О. Сухомлинської, К. Артамонової, Г. Батишева, Є. Бондаревської, О. Силаєвої, В. Сластьоніна, І. Якиманської.

Попри значні досягнення педагогічної науки в розробці ключових компетентностей педагога проблема етичної складової професійної компетентності майбутніх учителів залишається недостатньо дослідженою. Зокрема потребують вивчення питання забезпечення етичної спрямованості змісту професійної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Мета статті – визначення шляхів забезпечення етичної складової змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Діяльність людини – основа життя суспільства в цілому й розвитку кожної особистості, бо в ній містяться об'єктивно-суб'єктивні процеси й можливості її формування, здійснюється взаємодія суб'єктів діяльності – їх спілкування. Діяльність і спілкування особистості становлять єдине ціле, зокрема й тому, що в основному взаємодія з предметами є одночасно й взаємодією з людьми. Важливим у цьому процесі є те, що в спілкуванні конкретний індивід виступає і як суб'єкт, і як об'єкт взаємодії: не лише інші люди впливають на особистість, а й вона сама впливає на інших, на характер міжособистісних стосунків [3, с. 26].

Згідно з особистісно-діяльнісним підходом у процесі діяльності відбувається привласнення людиною суспільно-історичного та соціокультурного досвіду. Активне включення суб'єкта в різнопланові види діяльності є важливим фактором, що зумовлює всебічність розвитку та духовне багатство особистості.

Центральне місце в системі підготовки майбутніх учителів посідає навчальна діяльність як головне джерело отримання нових знань, умінь і навичок, які згодом перевіряються та закріплюються в інших видах професійної підготовки.

Безперечно, важливе значення для формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури має позааудиторна діяльність студентів. Таку діяльність ми розглядаємо як систему навчально-виховних заходів, що є невід'ємною складовою в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів і здійснюється з метою створення умов для інтелектуального, духовного та професійного розвитку студентів і їх самореалізації.

Окремі автори (Л. Заремба, В. Кутєв та інші), за даними дослідження О. Медведєвої [4], позанавчальну діяльність обмежують в основному пізнавальною діяльністю, розвитком інтелекту, продовженням у відповідних умовах процесу пізнання, водночас для формування особистості, розвитку її творчого й культурно-морального потенціалу місця майже не залишається. Проте більшість авторів (Р. Абдулов, Л. Кондрашова, О. Медведєва, Г. Троцько та інші) розглядають позанавчальну діяльність студентів у виховному аспекті.

Позанавчальна діяльність дозволяє створити сприятливі умови для формування етичної компетентності студентів, оскільки дає можливість забезпечити:

- свободу прийняття студентом рішення про участь у різних видах діяльності, утому числі морального характеру;
- діалогову взаємодію з людьми різного віку й різних соціальних груп;
- вибір різних колективів, спільностей і можливостей їх зміни;
- входження в культурне, природне, інформаційне й інші складові освітньо-виховного середовища навчального закладу.

Позааудиторна робота студента є продовженням аудиторної роботи, а може бути й окремим елементом у процесі підготовки майбутнього фахівця. Для нашого дослідження найбільш доцільним при розгляді позааудиторної роботи студентів є цілісний підхід, оскільки ми погоджуємося з тими авторами, які відносять позааудиторну діяльність до категорії систем, тобто цілісних утворень, що складаються із взаємопов'язаних елементів [5].

Отже, у позааудиторній роботі, яка поєднує різноманітні види діяльності та спілкування, створюються оптимальні умови для вирішення завдань формування етичної компетентності студентів.

Основна особливість позааудиторної роботи студентів педагогічного ВНЗ, як відмічає Л. Петриченко, зумовлюється специфікою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, що передбачає оволодіння не тільки спеціальними знаннями й уміннями зі свого предмета, а й оволодіння сукупністю професійних компетенцій та особистісних якостей, необхідних для здійснення цілісного навчально-виховного процесу в умовах сучасної школи, що постійно ускладнюються з посиленням вимог суспільства до системи освіти [5]. Беручи участь у позааудиторній роботі,

студенти набувають досвіду організації позакласної діяльності школярів, у тому числі з метою їх морального виховання.

Отже, роль і значення позааудиторної роботи для підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до продуктивної діяльності ми вбачаємо в тому, що вона (позааудиторна робота) «стимулює формування особистості майбутнього педагога в контексті професіоналізації всіх виховних впливів на студентів» [2, с. 122].

Професіоналізація позааудиторної роботи вміщує, з одного боку, «спеціалізацію», тобто врахування специфіки факультету, а з іншого, – «педагогізацію», що враховує загальну професіограму вчителя, надаючи всій системі навчально-виховної роботи у вищій школі педагогічної спрямованості, широко застосовуючи в практиці виховання приклади з професійної діяльності [2].

Із метою формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в сучасному педагогічному ВНЗ ми визначили основні вимоги до організації позааудиторної виховної роботи студентів, а саме:

- гуманізація, гуманітаризація та гармонізація всіх напрямів професійної підготовки студентів;
- забезпечення системності й цілісності навчально-виховного процесу;
- орієнтування на розвиток індивідуальності студента, урахування його потреб, інтересів, прагнення до участі в діяльності морального характеру;
- організація колективних форм роботи;
- постійне оновлення змісту й ускладнення взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на основі професійної етики.

Найважливішими *завданнями*, які мають вирішуватися в процесі позааудиторної виховної діяльності студентів у контексті формування етичної компетентності, вважаємо такі:

- формування професійно-етичної свідомості, тобто морально-етичних уявлень, переконань, понять і суджень про моральність людини в цілому й учителя зокрема, переконань у цінності гуманізму, миролюбності, доброзичливості, толерантності, тактовності;
- організація позааудиторної роботи, спрямованої на закріплення норм професійної етики;

- залучення студентів до загальнолюдських і професійних моральних цінностей;
- оволодіння досвідом гуманних взаємин;
- формування внутрішніх регуляторів етичної поведінки, попередження «афекту неадекватності» шляхом допомоги в корисному самоствердженні кожного студента.

Важливо підкреслити, що організація позанавчальної діяльності студентів вимагає врахування особливостей виховання в сучасних закладах освіти (як середніх, так і вищих), які зумовлюються, передусім, тенденціями розвитку суспільства. Якщо ще два десятиліття тому, як слушно зазначає Т. Авдулова [1], фактично мала місце дихотомія «чорне-біле», то сучасне суспільство не пропонує єдиних моральних орієнтирів. Мораль, що регулює діяльність суспільства, стала певною мірою багатовекторною, різні шари суспільства орієнтовані на різні цінності, які іноді мають суперечливий характер. За цих умов виховання майбутнього вчителя, яке передбачає формування етичної компетентності особистості, професійно-моральної позиції студента, значно ускладнюється.

Оскільки одним з основних виховних завдань формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури є гармонійний розвиток особистості шляхом поглиблення духовних контактів із навколишнім світом, а також становлення чіткої громадянської позиції, принципів соціальної орієнтації та моральної поведінки, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення та моральної самозавершеності, студентів необхідно залучати до участі в громадській діяльності, в органах студентського самоврядування, стимулювати до професійно-етичного самовдосконалення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Система формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури реалізуються в різних видах діяльності студентів: навчально-пізнавальній, науково-дослідній, громадсько-виховній, професійно-педагогічній (передусім у період педагогічних практик), спортивній, самовиховній.

Поглиблення етичними питаннями змісту навчальних дисциплін і курсів із метою набуття студентами системних професійно-етичних знань, умінь та особистісних якостей вимагає корегування навчальних програм психолого-педагогічних, суспільствознавчих, культурологічних і фахових дисциплін, планів виховної роботи в напрямі забезпечення наявності в них етичного компонента.

Заходи етичної спрямованості, відповідні методи і форми навчання, які використовуються в різних видах діяльності майбутніх фахівців, дають можливість моделювати діяльність викладачів і студентів, спрямовану на оптимальну реалізацію мети й завдань процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка педагогічних умов професійно-етичної самореалізації майбутнього вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдулова Т. П. Предпосылки формирования морального сознания в старшем дошкольном возрасте : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / Т. П. Авдулова. — М., 2001. — 20 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. — К. : Центр навч. літ-ри, 2003. — 316 с.
3. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : [навч. посіб.]. — 2-ге вид., випр. і доп. / В. І. Лозова, Г. В. Троцько ; ХДПУ ім. Г. С. Сковороди. — Харків : «ОВС», 2002. — 400 с.
4. Медведєва О. Р. Формування творчих умінь студентів у позааудиторній виховній роботі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Медведєва Олена Рудольфівна. — Харків, 2008. — 266 с.
5. Петриченко Л. О. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інноваційної діяльності в позааудиторній роботі : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Петриченко Лариса Олексіївна. — Харків, 2007. — 215 с.

Безьязычный Б. И. Обеспечение этической составляющей содержания профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры. В статье рассмотрена проблема интеграции мероприятий этической направленности в содержание всех звеньев (учебно-познавательного, научно-исследовательского, общественно-воспитательного, профессионально-педагогического, спортивного, профессионального самовоспитания) профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры. Автор отмечает, что включение студента в разноплановые виды деятельности является важным фактором, обуславливающим всесторонность развития будущего учителя и духовное богатство его личности. Раскрыты возможности внеучебной деятельности по формированию этической компетентности студентов факультета физического воспитания. Отмечено, что во внеаудиторной работе, которая сочетает разнообразные виды деятельности и общения, создаются оптимальные условия для решения задач формирования этической компетентности студентов. Определены основные требования к организации внеаудиторной воспитательной работы студентов. Конкретизированы основные задачи, которые должны решаться в процессе внеаудиторной воспитательной деятельности студентов в контексте формирования этической компетентности.

Ключевые слова: деятельность, этическая компетентность, будущий учитель, профессиональная подготовка, воспитание, внеаудиторная работа.

Bezyazychnyy B. I. Ethical component support of physical culture future teachers training content. The article considers the problem of integration ethical focus events to the content of all parts (education, research, social, educational, vocational, educational, sports, professional self) of training of future physical education teachers'. The author notes that the inclusion of a student in diverse activities is an important factor that determines the comprehensiveness of development of future teachers and spiritual richness of his personality. Revealed possibility of extracurricular activities on the formation of ethical competence of students of physical education. It is noted that in the extracurricular work that combines various activities and communication, are created optimal conditions for solving tasks of formation ethical competence of students. The basic requirements for the organization of extracurricular educational work of students are determined. Concretized the main tasks that must be solved in the process of extracurricular educational activities of students in the context of ethical competence.

Keywords: activity, ethical competence, future teacher, professional training, education, extracurricular work.

REFERENCES

1. Avdulova T. P. Predposylki formirovanija moral'nogo soznanija v starshem doshkol'nom vozraste [Preconditions of formation of moral consciousness at the senior preschool age] : avtoref. dis. na soiskanie uchenoj stupeni kand. psihol. nauk : spec. 19.00.13 «Psihologija razvitija, akmeologija» / T. P. Avdulova. — M., 2001. — 20 s.
2. Vitvic'ka S. S. Osnovi pedagogiki vishhoї shkoli [Basics of High School Pedagogics] : metod. posib. dlja stud. magistraturi / S. S. Vitvic'ka. — K. : Centr navch. lit-ri, 2003. — 316 s.
3. Lozova V. I. Teoretichni osnovi vihovannja i navchannja [The theoretical basis of education and training] : [navch. posib.]. — 2-ge vid., vipr. i dop. / V. I. Lozova, G. V. Trocko ; HDPU im. G. S. Skovorodi. — H. : «OVS», 2002. — 400 s.
4. Medvedeva O. R. Formuvannja tvorchih umin' studentiv u pozaauditornij vihovnij roboti [Formation of students creative abilities in extracurricular educational work] : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Medvedeva Olena Rudol'fivna. — H., 2008. — 266 s.
5. Petrichenko L. O. Pidgotovka majbutn'ogo vchitelja pochatkovoї shkoli do innovacijnoї dijal'nosti v pozaauditornij roboti [Training future teachers of elementary school to innovation in extracurricular work] : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Petrichenko Larisa Oleksiivna. — H., 2007. — 215 s.